

De Petrarcae *Africa* in *Davidiade* Marci Maruli Spalatensis

Neven Jovanović
Universitatis Zagradiensis Facultas philosophica
neven.jovanovic@ffzg.unizg.hr

Aquis Sextiis, XVII Kal. Sext. anno MMXXV

Acroasis pars est rerum investigandarum proiecti pecunia Unionis Europae donati in Horizon 2020 Research and Innovation Programme. Cuius proiecti nomen est Cultura architectonica Adriatici Orientalis aetate recentiori (Architectural Culture of the Early Modern Eastern Adriatic, GA n. 865863 ERC-AdriArchCult).

Conspectus: 1. De Marulo (1450–1524) et *Davidiade* (*David.* scripta ad a. 1517). 2. Quaestiones. 3. De Marulo et Petrarca. 4. *Africa* (*Afr.* scripta annis 1338–1343) et *Davidias* quomodo comparantur? 5. Loci similes quomodo comparantur? 6. Conclusiones.

Dictionis epicae communis in *Africa* et *Davidiade* exempla

1. Palladis arte (clausula): in *Africa* et *Davidiade* differunt positiones in versu, argumenta sententiarum.

Afr. 3.414:

Non tamen ipse diu post casum mansit inultus;
Ultor ab Arcadia nam Palladis arte tremendi
Colla tulit monstri.

David. 8.147:

Arca erat haec ligno mire compacta setimo,
Beseleelis opus, docti non Palladis arte,
Sed dono meliore dei monitisque supernis.

Mulholland: Verg. Aen. 2.15 divina P. a.; *Prop. Eleg.* 3.20.7 castae P. artes; *Ov. Ars* 1.692 alia P. a. – *POETI* 18x (inclusus Petr. *Afr.*), 8x in fine, inclusus *Jakov Bunić / Bona, De raptu Cerberi* (1490) 3.238: Alcides multa pollens vi et P. a.; *CROALA praeter Marulum et Bonam Sebastijan Mladinić* (1590), *Ivan Kitonić* (1619), *Pavao Ritter Vitezović* (1702), *Rajmund Kunić* (ante 1794), *Bernard Zamagna* (1785).

2. in proelia gentes (clausula): in *Africa* et *Davidiade* positio in versu eadem, argumenta similia.

Afr. 3.434:

His igitur fundata modis urbs tempore crevit
Exiguo; at rebus semper coniuncta secundis
Invidia excivit validas in proelia gentes.

David. 8.140:

Latius hec geminae vulgatur adorea palmae
Davidemque diu timuere lacessere bello
Quamvis audaces vicinae in proelia gentes.

Mulholland: Vég. Sup. 342: Invitasque dedit Latias in p. g. – *MQDQ* 3: *Val. Fl. Argon.* 5.635; *Stat. Theb.* 12.720; *Coripp. Ioh.* 2.363; *POETI* 9x, inclusi *Petr. Afr. et Vég. Sup.*; *Mantov. calam.* (1499) 1, 65 et 3, 366; *Bargaeus* (post *Marulum*) 3x; *CROALA*: cf. *David.* 8.396: Hinc Moabitarum non segnem in p. gentem / Edomuit; *Čikulin Ideae magnanimitatis Illyricae et Pannonicae* (1705): Parte. Suam pariter stimulans in p. Gentem; *Kunić, Homeri Ilias, Latinis versibus expressa* (1776): Sub duce quaeque suo cum sese in p. g.

Exempla partium versuum earundem in *Africa* et *Davidiade*, sed nullo alio loco lectarum

(*MQDQ* 0, *POETI* 0, *CROALA* 0)

3. ne desere callem (clausula)

Afr. 2.502 (Scipio pater ad filium in somnio):

Ergo age, nate, viam, tibi quam super ardua monstro,
Ingredere, aut potius coeptum ne desere callem.

David. 4.182 (ad lectorem):

Ergo nocere tibi nequando possit iniquus,
Iustitiam serua, recti ne desere callem,
In solo spem pone deo.

4. acuto / ense latus (clausula et initium): Marulus servat verba, mutat sensum, meminit Ovidii *Fastorum*.

Afr. 7.804–805 (Scipio ad milites ante pugnam):

Hic mecum gladio pectus tentabit acuto,
Ense latus rigido, validamque incumbet in hastam.

David. 4.377–378 (David iratus parat ut castiget Nabalem):

Et pecus omne simul.” Post haec accingit acuto
Ense latus reliquosque iubet iam tela parare

Cf. *Ovid. fast.* 2, 13: Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense

5. parat arma suosque (clausula): Marulus mutat sententiam (suos fines parat tutari, non parat suos milites ad pugnam).

Afr. 8.43:

Angustis deprensa locis parat arma suosque
Explicat ut licitum est.

David. 8.91:

Armata Iudea petunt, bellicae tumultus
Tam subiti Davida movet: parat arma suosque
Tutari fines disponens consulit aras

Exempla dictionis in prorsa oratione usitatae

6. pars non parva (initium): Marulus mutat positionem et sententiam; dictio saepius in poesi medii aevi et in prorsa oratione solet usu venire.

Afr. 5.432 (Scipio de Sophonisba):

Deberi. Romam patere hic inimicaque coniunx
Regis eat, precibus quae bellum pavit, et hostis
Filia tam magni est et pars non parva triumphi.

David. 9.285 (Urias in pugna occidit):

Nec cunctis fugisse datum, circumdata namque
Pars non parva cadit comitum certantis Uriae,
Ne solus tristes Herebi descendat ad umbras

MQDQ o, POETI o, CROALA: Pavao Ritter Vitezović (1702): Protinus (ut procerum me p. n. p. movebat); *CORPUS CORPORUM Hildebertus Cenomanensis, De inventione S. Crucis (1133):* P. n. p. crucis clavi; sed sidera lucis *GBOOKS Dionysii Halicarnasei Originum (ed. 1480, Lappo Birago interprete):* populi p. n. p. absumpta esset; *Petrarca Populo Romano epist. (ed. 1501)* p. n. p. supplicii et scelerum spectatores paene spectaculum aut soletur aut terreat; *Sabellicus epist. 5 (ed. 1502):* senatorum p. n. p. in auro conspecta est; *Sabellicus, Secunda pars Enneadum (ed. 1504):* quae res fecit ut paucis diebus Forum Sempronii, mox Urbinum et p. n. p. locorum quae fuerant Guidoni Pheltrio adempta a Borgia defecerint; *Sabellicus Enneadum 4.9 (ed. 1509):* P. n. p. quum ex trepida fuga se in proximum collem recepisset; *Sabellicus Enneadum 10.7 (ed. 1509):* Lusitanorum p. n. p. ad Alphonsum Galleaciae regem inclinabat

7. agmine quadrato (initium)

Afr. 7.157:

Hinc illinc armatae acies huc gressibus aequis
Agmine quadrato veniunt, paribusque remotae
Subsistunt spatiis. At dux praegressus uterque

David. 6.10

Festini properant alacresque in proelia tendunt
Agmine quadrato. Davidica turba cohorsque

Prorsa oratio: Cic., Sallust., Liv.; MQDQ o; POETI o (praeter Afr.); CROALA Jakov Bunić De vita et gestis Christi (1526): agmina quadras; Miho Celić Gradić Xenoph. Anab. (1500) 2x; GBOOKS prorsa oratio: Sperone Speroni, Calepinus

Exempla dictionis poeticae Neolatinae, ut videtur

8. nil tale merentem (clausula)

Afr. 8.324 (Hannibal interficit Pelorum navis magistrum):

Quod quondam fecisse ferunt. Huc vela Pelorus
Seu casu seu sponte dabat, namque ille magister
Puppis erat. Timuit fraudem dux callidus et se
Obiectum ratus insidiis, nil tale merentem
Obtruncat: subitoque errorem agnouit, et acris
Paenituit facti. Siculo tum monte cadaver

David. 2.509 (Michol ad Saulem de Davide dimisso):

Si non das veniam, genitoris malo perire,
Dum pia sim, manibus quam coniux impia dici,
Perdiderim quod fraude virum nil tale merentem.
Opto fida mori potius quam perfida taetram
Damnatamque bonis per saecula ducere vitam.

Mulholland: Mantovanus Adulescentia 3.166; MQDQ o; POETI 17x (incluso eo Petr. Afr. loco); Petr. Afr. 3.687 nil tale verentem; CROALA Damjan Beneša carmina (1499-1539); Ilija Crijević De Epidaurō (1506) n. t. verentes; Benedikt Rogajić Euthymia (1690) n. t. verentis, n. t. verentem, n. t. merentem; Rajmund Kunić epigrammata (ante 1794) 3x, Homeri Ilias (1776) 2x; Bernard Zamagna Homeri Odyssea (1777) 2x

9. radiabant sidera caelo (clausula)

Afr. 7.507:

Lux ea terribili hinc illinc consumpta paratu
Cesserat et celso radiabant sidera caelo.

David. 8.304:

Omni ex parte tibi.” Iam Phoebus merserat undis
Os nitidum, puro radiabant sidera caelo

MQDQ o; POETI Mantov. Parth. I 2, 508 radiantia s. coeli; Poliz. Ilias II 1; CROALA Bošković De solis et lunae defectibus (1761-1779): radiantia s. c. (2x)

Locus *Africae* cui animadvertit Marulus

Afr. 2.481-485 (Scipio ad filium in somnio):

Quo semper potiaris habes sine fine beatus
Et sine mensura. Quod si dulcedine famae
Tangeris et stimulis etiam nunc pungeris istis,
Quod praeclara tuo stat gloria fixa labori
Polliceor: veniet pretium tibi, nate, quod optas

David. 6.17–18 (pungere + stimulus):

Inde Palestinos chiliarchas pungere coepit
Invidiae stimulus. Non aequa mente ferebant
Praeponi externos et quam se pluris haberi.

David. 13.34 (sine fine beatus in clausula; David divino concitus spiritu de futuris cantat):

Angelicosque inter cuneos nova gaudia carpens
Sedibus in superis maneam sine fine beatus.

David. 10.48–49 (quod optas in clausula + nate; Ioanadabus ad Ammonem qui amavit Thamar, suam sororem.):

Hec responsa dedit: “Tubeo sperare quod optas
Te, nate Achinoa. Quoniam, quam diligis, ipsam
In manibus tibi trado tuis. Adverte, docebo

Conclusiones

Edward Mulholland recentissime ostendit in *Davidiade* (1516) Marci Maruli Spalatensis reclamatos esse ad quadraginta versus *Africae* (1338–1343, primum typis edita 1501). Duo vero carmina epica differunt argumento et narratione, figuris heroum (David heros est imperfectus) et deorum (cum in *Africa* Iuppiter pro Deo Christiano stet, reicit *Davidias* deos gentilium), thematibus et scaenis (*Africa* narrat tragoediam heroides Sophonisbae, *Davidias* de maga quae Sauli futura ostendit; ecphrasis regiae Syphacis differt ab ecphrasi regiae Davidis, cum Marulus plus de architectura loquitur). Attamen latet in utroque simili modo sensus alius, allegorice et typologice Christianus. Reclamationes versuum singulorum *Africae*, sive melius partium versuum, occurrunt ubique in *Davidiade* (insunt etiam quaedam quas Mulholland non notavit). Marulus *Africanam* attentissime legisse videtur, et Petrarcae clausulas, initia, partes versuum memoriter tenuisse. Earum partium sunt, quae etiam a multis aliis poetis usitatae sint, ut elementa dictionis poeticae Latinae communis; sunt, quas poetae Neolatini plures amaverint; sunt, quae saepius in prorsa oratione quam in carminibus inveniuntur; sunt etiam quaedam quae tantum in *Africa* et *Davidiade* legi. Operae pretium est memorata poetis Neolatinis ulterius investigare.

Indiculus operum citatorum

Corpus corporum. Repositorium operum Latinorum apud Universitatem Turicensem (in rete).

Croatiae auctores Latini bibliotheca electronica (in rete).

Italian Poetry in Latin. 13th–16th centuries (in rete).

Klecker, Elisabeth. „Vergilimitation und christliche Geschichtsdeutung in Petrarca's Africa“. Wiener Studien, vol. 114, 2001, p. 645–76.

Lučin, Bratislav. „Polifonija Marulićeva prepjeva Petrarkine kancone Vergine bella“. Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti, ed. Mirko Tomasović und Bratislav Lučin, Književni krug, 2006, p. 285–304.

Marulić, Marko, et Edward Mulholland. The Davidiad. LYSA Publishers, 2024.

Musisque Deoque. A digital archive of Latin poetry (in rete).

Novaković, Darko. „Marulićeva ‚Davidijada‘ kao priča“. Latina et Graeca, Vol. 1, No. 28, Decembris 1986, p. 5–16.

Padova a Francesco Petrarca nel quinto centenario dalla sua morte. Padova, Tip. del Seminario, 1874.